

Innostavia käsikirjoja kirjallisuuden- opetuksesta

Åsmund Hennig: *Litterær forståelse: Innføring i litteraturredaktikk*. Oslo: Gyldendal akademisk, 2017, 250 s.

Atle Skaftun & Per Arne Michelsen: *Litteraturredaktikk*. Oslo: Cappelen Damm, 2017, 248 s.

Kirjallisuudenopetus on muuttunut 2000-luvun alkupuolella erityisesti laajan tekstikäsitteilyn myötä. Perusopetuksen ja lukion kirjallisuuden tunneilla ei tarkastella vain painettuja tekstejä, vaan monimuotoiset ja -mediaiset tekstit ovat opetussuunnitelman mukaisesti yhtä lailla läsnä. Tämä muutos näkyy uusimmissa norjalaisissa kirjallisuusdidaktiikkaa käsittelevissä teoksissa, joiden julkaisemisen perusteeksi kirjoittajat nimeävätkin muuttuneen tekstikäsitteilyn ja sen näkymisen opetussuunnitelmissa; akateemiset kustantajat Cappelen Damm ja Gyldendal akademisk julkaisivat kirjallisuudenopetuksen ja opettajankoulutuksen alueelle suunnatut teokset. Åsmund Hennigin *Litterær forståelse: Innføring i litteraturredaktikk* käsittelee perusopetuksen alempien luokkasteiden kirjallisuudenopetusta. Teos on myös selkeästi kirjoitettu vuonna 2017 alkaneen uudistetun luokanopettajakoulutuksen kurssikirjaksi. Atle Skaftunin ja Per Arne Michelsenin *Litteraturredaktikk* puolestaan tarjoaa näkökulmia yläkoulun ja lukion tarpeisiin. Molemmat ovat monipuolisia teoksia, joista riittää ammennettavaa myös kirjallisuudenopiskelijoille, Suomessakin. Molempien teosten rakenne on selkeä, ja kirjallisuuden lukemisen merkitysten ja syiden lisäksi teokset pohtivat sitä, miten kirjallisuutta opetetaan.

Hennigin teos on rakenteeltaan käytännönläheisempi, ja se ohjaa lukijan miettimään kirjallisuudenopetuksen taustalla vaikuttavia teoreettisia lähtökohtia. Keskeisten kirjallisuusdidaktisten näkökulmien esittely on havainnollisesti tehty: ensin keskitytään pohtimaan mitä opetetaan ja miksi opetetaan, sen jälkeen omassa jaksossa käsitellään erilaisia kirjallisuudenopetuksen muotoja. Kirjojen valinnan rinnalla selvitetään esimerkkien avulla kirjallisuuskeskustelujen toteutusta, erilaisia kirjoitustehtäviä, draaman, kuvataiteen ja musiikin keinoja. Näiden jälkeen vielä pohditaan, miten kunkin työskentelytavan arviointi voidaan toteuttaa. Kriteeripohjaiset taulukot vaikuttavat sovelluskelpoisilta myös suomalaisiin kouluihin. Vaikka teos on nimetty johdatukseksi kirjallisuusdidaktiikkaan, se täyttää paljon laajemman tehtävän käsikirjana ja teoreettisena johdantona kirjallisuusdidaktiseen ajatteluun.

Skaftunin ja Michelsenin kirjallisuusedidaktiikka-teos käsittelee samoja ainedidaktiikan peruskysymyksiä, mutta tekstilähtöisemmin. He päätyvät näyttämään esimerkkitekstien ja mallianalyysien avulla erilaisia työskentelytapoja. Lyriikka, kertomukset ja novellit, draama ja tietokirjallisuus käsitellään kukin omina alalukuinaan tekstien avaamisen näkökulmasta. Näiden jälkeen on vielä koostettu kirjallisuuden työtavoista omat alaluvut samaan tapaan kuin Hennigilläkin: lukustrategiat, suulliset harjoitukset, kirjalliset harjoitukset ja pidemmät opetuskokonaisuudet. Arviointiin liittyvä kappale on muutaman sivun mittainen, mutta tarkastelee niin formatiivista opetuksenaikaista kuin summatiivista lopuarviointiakin. Otsikkonsa täsmällisyydestä huolimatta tekijöiden määritelmä kirjallisuusedidaktiikasta on varsin laava: kirjallisuusedidaktiikka käsittelee kirjallisuuspäiäineen sisältöjä, tavoitteita ja perusteluita mutta näiden rinnalla myös sitä, miten oppiainetta ihan käytännössä opetetaan, opitaan ja arvioidaan. Näitä tulee opettajan reflektoida itsenäisesti.

Molempien teosten antia on runsas pohdinta kirjallisuudenopetuksen merkityksestä ja kunkin opettajan omista kirjallisuusedidaktisista valinnoistaan. Näitä he pohjustavat käsittelemällä omia lähtökohtiaan. Skaftun ja Michelsen korostavat oppilaslähtöisyyttä ja sitä, miten kaunokirjallinen teksti saa joka kerta uuden elämän, kun joku löytää uuden tavan lukea sitä. Myös se, että oppilaat oppivat työstämään omaa ymmärrystään teksteistä, on kirjoittajille tärkeämpää kuin valmiiden (kirjallisuudenopetuksen perinteisten) tulkintojen toistaminen. Hennigille kirjallisuuden lukeminen on ensisijaisesti esteettinen kokemus, joka on aina yksilöllinen. Hänen mielestään kirjallisuudenopetuksen päätavoite onkin se, että oppilaat haluavat ja osaavat ilmaista, miten he kokevat ja ymmärtävät luettavat tekstit – yksin ja yhdessä. Perusopetuksen alemmille luokka-asteille kohdennettu kirja on ehkä perustellusti enemmän sidoksissa Marie Louise Rosenblattin ajatuksiin transaktionaalisesta lukuprosessista sekä elämykselliseen luentaan. *Litteraturdidaktikk* keskittyy teoreettisessa pohjustuksessaan uskriittiseen lähilukuun, strukturalismiin ja narratologiaan sekä genrelähtöiseen opetukseen.

Kirjoja yhdistävä tekijä on se, kuinka ne hahmottavat kirjallisuudenopetuksen taustalla olevaa kirjallisuusedidaktista ajattelua ja sitä, miten opettajan tulee hahmottaa omaa kirjallisuuskäsitystään ja sen vaikutusta omaan käytännön opetukseensa. Skaftun ja Michelsen tarjoavat opettajan kirjallisuusedidaktisen näkemyksen pohjaksi omaa ajatustaan siitä, kuinka kirjallisuudenopetus tarjoaa 'mahdollisuuksien tilan'. Se on avoin ja epävarmuutta sietävä tila, jossa oppilaat ja opettaja rakentavat yhdessä ymmärrystä luetusta kirjallisuudesta. Hennigin näkemys on, että ei ole ideaalioppilasta, jonka tasoista luentaa ja analyysitaitoja odotetaan muiltakin oppilaita, vaan opetuksessa oppilaat ovat aktiivisia ja osallistuvia lukijoita, jotka osaavat perustella omat teostulkintansa.

Vaikka lähtökohdat teoksissa ovat hyvin samankaltaiset, niistä on nähtävissä tekijöiden didaktiset painotukset. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, mitä

asioita tekijät korostavat lukiessaan opetussuunnitelmia. Skaftunin ja Michel-senin lähtökohtana kirjallisuudidaktiikalle on kirjallisuus, Hennigille lukijan yksilöllinen kokemus. Kumpikin teos kuitenkin hienosti tuo esille sen, että lähtökohdat ja opetuksessa tehtävät valinnat voivat vaihtua käsiteltävän kirjallisuuden ja tavoitteiden mukaan, eivätkä ne sulje toisiaan pois.

Kaisu Rättyä